

Югозападен Университет „Неофит Рилски“, Благоевград,
Факултет по изкуствата, Катедра „Телевизионно, театрално и киноизкуство“

РЕЦЕНЗИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

на Петър Русев

в област на Висше образование 8. Изкуство, Професионално направление 8.4
Театрално и филмово изкуство (Кинознание, киноизкуство и телевизия) с
Научен ръководител проф. д-р Цветан Недков.

от доц. д-р Радостина Нейкова

Институт за изследване на изкуствата – БАН

Петър Русев предлага за докторската си защита обширно научно изследване „Кинематографичната съдба на пет знаменити романа: „Тенекиеният барабан“; „Полет над кукувиче гнездо“; „Идиот“; „Непосилната лекота на битието“; „Лолита“ с обем от 200 страници, заедно с още 6 страници библиография и филмография.

Разработката на Петър Русев е резултат от аналитично осмисляне на специфичната територия на екранизацията в игралното кино. Обект на анализите е задълбоченото изследване на спецификата при превръщане на няколко художествени романа в екранни произведения. В конкретния случай е представено задълбочено изследване на отличителните черти и художествени параметри на важни за историята на киното екранни интерпретации на ключови романа. Анализите в конкретиката на екранните интерпретации са последователно обвързани с характеризирането на епохата на създаване на литературното произведение, спецификата в екранния му „прочит“, на места и психология на възприятието, като елементи за успешното създаване на екранни произведения.

Територията на екранната интерпретация на литературна основа е много интересна и не много разработвана област в нашата научна литература. Прави добро впечатление, че докторантът се опитва да теоретизира проблема, като анализира именно ключови примери на екранизации и техните литературни първоизточника. Независимо от съдържащият се конкретен отговор в текста относно избора на филмовите примери, в читателското подсъзнание все още някаква недоизказаност по въпроса.

Тезите в дисертационния труд, както и тяхното изследване са ясно и точно поставени. Текстът е изпълнен в нужния обем, при добро научно качество и интересен поглед на проблематиката. Снабден е с необходимия научен апарат. Представени са реферетивни източници по темата на реномирани български и чуждестранни учени.

В дисертационния си труд докторантът изследва голям обем от литературни материали и екранни произведения. Посочена е поредица от имена на водещи автори като: Юрий Лотман, Михаил Бахтин, Валентин Туркин, Андре Базен, Луи Делюк, Айзенщайн, Робърт Маккий, Жан-Клод Кариер, Вера Найденова и др. Може би независимо от по-спорадичното присъствие на проблема в българската литература, би трябвало да се изследват по-голям кръг от българските налични текстове като например книгите на Светла Христова, Красимир Крумов, Невелина Попова и др., а защо не и съпътстващите темата дисертационни трудове на Невелина Попова, Станимир Трифонов и др. Може би полезна препоръка към докторанта би била и цитирането на първоизточниците в научната литература, а не през следващи цитирания в различни публикации на различни езици. Независимо от кратките препоръки, смятам че в дисертационния си труд Петър Русев изследва обширен материал – осъществено е широко проучване на различни драматургични модели, много форми от литературната и екранна практика. Реализирането на тази задача в конкретното научно изследване може да има плодотворно приложение в работата на автора, както и в проучванията на други изследователи в съответната област.

Структурата на работата е разгърната в шест равностойни части и заключение.

В първата част са разгледани основните проблемни зони на изследването, подразделени в 4 глави. Въведени са важни постановки, анализирани са рисковете,

предизвикателствата и находките при превръщането на „емблематично литературно произведение“ във филм.

Тук, още в уводната част се създава основа, върху която Петър Русев гради своето изложение и формулира заключения. Докторантът си поставя точни и конкретни задачи свързани с това как протича процесът на превръщане на литературно произведение във филм, какви са основните предпоставки за популярността на филма, кои са трудностите при реализацията и др. Все въпроси, които водят развитието на изследването в нужната посока на развитие. Усилията му се съсредоточават към проучване на „цялостния процес и художественото осъществяване на екранизациите.“ (стр. 10).

Продуктивни са и изследванията на автора за специфичните особености и стилистичните похвати при трансформацията на роман в киносценарий и филм. В тази глава са подробно анализирани, на места аргументирано оспорени изследвания от екранната теория като тези на Андре Базен, Валентин Туркин, Вера Найденова и др.

В следващите пет части на дисертационния труд Петър Русев спира нужното внимание на избраните екранизации и техните литературни първоизточници. Съществена част от разработката е посветена на детайлно изследване на драматургичната структура в стиловете на различните кинотворци, и в същината на различните екранизации. И тук на много места в текста докторантът продължава да си поставя въпроси и после последователно и педантично да търси техните отговори. И може би по-интересната и изявено авторска част от дисертационния труд се съдържа именно в тези пет глави, които разглеждат подробно начина, „парадоксалната същност на битието“, „предимствата и недостатъците на артистичния и нестандартен подход“, както и по-технически моменти като работата с актьорите, снимките, фестивалния живот и т.н. на екранизацията на класическите ключови романи „Тенекиеният барабан“, „Полет над кукувичето гнездо“, „Идиот“, „Непосилната лекота на битието“ и „Лолита“. Намерените и анализирани примери за филми, бележат тенденции в трансформацията на драматургичен текст в екранен вариант. Може би изследването на драматургията и на филм-пример и от

българското кино, би направило добро впечатление за сравнение, познаване и популяризиране на родното екранно творчество.

Втора част изследва литературната и екранната съдба на „Тенекиеният барабан“, с неговото „ехо от Гюнтер Грас, през Фолкер Шльондорф“ (стр. 42). Изложението започва с анализ на литературния и политически климат в Германия по времето на появата на романа. Преминава през детайлен анализ на литературния произточник и последвалите му сценарна и екранна преработка. Коментирайки изборът на водещ персонаж Петър Русев акцентира вниманието върху това, че „изборът на Давид Бенент за ролята на Оскар, майсторското му водене и въобще магическото им взаимодействие с Фолкер Шльондорф, са предопределили бъдещия световен триумф на филма. „Тенекиеният барабан“ и създателите му доказват как при изключително труден за пресъздаване на екран литературен герой, чрез висш професионализъм, находчивост и далновидност, е възможно да се създаде неповторим киношедьовър.“(58 стр.) В тази част са защитени постановки за развитие на темата върху територията на автора за спецификата на определени екранни интерпретации. Интересно е и приложението с взетото от автора интервю с режисьора Фолкер Шльондорф, акцентиращо върху важни и съпътстващи темата на дисертацията въпроси и проблеми.

Следва частта посветена на романа и филма „Полет над кукувичето гнездо“. Наративът отново започва с изясняване на спецификата на епохата, в която се създава романа и последвалото екранно произведение. Докторантът е спрял вниманието си и разсъждава върху ключови моменти от преходът на един тип елементи в друг. Като например изследването на интересна тема, съпътстваща филма, тази за „несъвместимостта между различното и стандартното, от чийто сблъсък произлиза и се развива основния конфликт в историята.“(стр. 89).

Четвъртата част разглежда екранизацията на Куросава върху романа на Достоевски „Идиот“ със силата, дълбочината и защо не и непостижимостта на нейните типажи. Концептурални и важни в частта са съпоставките с ключови теминологични понятия като хронотоп или времево-пространствените характеристики на Бахтин и анализите на

актьорските превъплъщения при основните типажки. Обръща се внимание и на екранното изображение, в което „визуалните и композиционни решения са така органично свързани със свръхзадачите и елементите на всяко действие, че предизвикват едновременно емоционално вълнение и доставят естетическа наслада.“ (стр. 124). Интересни в тази част са и съжденията относно по-старите руски екранизации по романа от 1958 и 10 серийния филм от 2003 година.

Пета част анализира преходът на екран на текста на Милан Кундера „Непосилната лекота на битието“, разработен от тандемът режисьор Филип Кауфман и съсценариста му Жан-Клод Кариер. Отново анализът на литературната първооснова е последван от този на екранната версия. Може би по-интересен похват за дисертацията би било използването на места на съпоставителен анализ между някои от представените различни екранизации. Независимо от това, за мен в тази част се съдържат едни от най-интересните анализи на докторантът, може би поради именно поради сложността и спецификата на литературния първоизточник. Петър Русев коментира и не/възможността за присъствието и „умелото превръщане на полуабстрактните образи, възпроизвеждащи многолики вариации във въображението на читателите, в пълнокръвни екранни герои, с които зрителят да се идентифицира и от които да бъде завладян и поведен през историята, което се оказало разковничето и основното достойнство на екипа, създал филмовата версия. (стр. 138).“ В подглави на тази част се обобщават по-всеобхватно различни концептуални проблеми в сферата на екранизацията, принципи на съвременната драматургия, както и различни философско-естетически конкретни и актуални идеи. Личните приноси наблюдения са изградени с точност и яснота. Приносът на Петър Русев адекватно се вписва в контекста на разработките на различни референтни автори, на които той се позовава в процеса на анализа.

Шестата част анализира „новооткритата литературна планета“ (стр. 155) в екранизациите на Стенли Кубрик и Ейдриън Лайн на Набоковата „Лолита“.

Стилът на докторанта е лек, разказвателен, а на места и емоционално наситен. Личи пристрастие и посветеност в обекта на изследване. Като цяло текстът на докторската

дисертация е по-скоро разказвателно-увличащ, отколкото усложнено аналитично отсъждащ. Независимо от привидната лекота на възприемане, в текста се проблематизира позитивното и негативно рефлектиране на литературния първоизточник и последвалите филмови артефакти в екранната среда. Може би на места моментите с разказвателната информация имат превес над аналитичната. Присъстват и моменти на отвлечени от общата идея разкази за творческата или личната съдба на писатели, актьори, режисьори. Но като цяло в текстът присъства нужното равновесие между увлекателна информация и анализиращо-изследователски части.

Приемам за приноси наблюденията на Петър Русев върху различни етапи при изграждане на екранизация по ключов роман, както и съпоставката и сравненията между намеренията и постиженията на кинематографистите по пътя на екранизацията. Смятам, че приноси са и разсъжденията му в областта на изследване на начина на преодоляване на трудности, стереотипи и консервативен подход, както и критика при създаването на екранно произведение по известен роман.

Приемам като съществени и представените 2 научни публикации по темата на дисертацията. Както и един публикуван сценарий. В текстовете се открояват уменията на докторантът да борави със система от понятия, да вписва в аргументацията си резултати от изследването на разнообразни практически екранни форми.

Мисля, че Петър Русев е изпълнил в обем и същина задачата, която си поставя като цел на дисертационния труд и предлага цялостен и интересен поглед върху заявената тема. Давам своята положителна оценка за неговия труд. В заключение, гласувам с „Да“ за присъждането на образователна и научна степен “доктор“ на Петър Русев.

26. 10. 2018

доц. д-р Радостина Нейкова

сектор „Екранни изкуства“,

Институт за изследване на изкуствата - БАН